

INDEX DISPUTATIONUM ET SECTIONUM

OPUSCULI QUARTI

DE LIBERTATE DIVINÆ VOLUNTATIS IN ACTIONIBUS SUIS.

DISPUTATIO I.

DE VERO SENSU ILLIUS SENTENTIÆ PAULI : DEUS OPERATUR OMNIA SECUNDUM CONSILIUM VOLUNTATIS SUÆ.

SECT. I. *Quid significaverit Paulus, dicens Deum operari omnia secundum consilium voluntatis suæ ?*

SECT. II. *Quæ fidei veritates, aut Theologicæ conclusiones ex prædicta sententia eliciantur ?*

DISPUTATIO II.

DE MODIS NECESSARIÆ OPERATIONIS QUI LIBERTATI DEI NON REPUGNANT.

SECT. I. *An necessitas quoad specificationem in divina voluntate locum habeat ?*

SECT. II. *An necessitas ex suppositione vel debito in divinam voluntatem cadat ?*

OPUSCULUM QUARTUM.

RELECTIO THEOLOGICA

DE

LIBERTATE VOLUNTATIS DIVINÆ

IN ACTIONIBUS SUIS,

IN LOGUM PAULI AD EPHES. I : QUI OPERATUR OMNIA SECUNDUM CONSILIUM VOLUNTATIS SUÆ.

1. Ut Theologica disputatio et jucundior sit et facilior, operæ pretium duxi eam in testimonio Pauli fundare, ad Ephes. 1, ubi de Deo dicit operari omnia secundum consilium voluntatis suæ. In duas igitur principales disputationes præsentem relectionem distribuam. In priori, litteralem sensum verborum Pauli attingere conabor, simulque nonnulla principia fidei, et Theologicas conclusiones quæ in eis fundari possunt, breviter indicabo. In posteriori autem parte de re proposita disputabo, veram ejus decisionem ex verbis Pauli eliciendo.

DISPUTATIO PRIMA.

DE VERO SENSU ILLIUS SENTENTIÆ PAULI : DEUS OPERATUR OMNIA SECUNDUM CONSILIUM VOLUNTATIS SUÆ.

In hac Apostoli sententia, plura in Theologia fundari possunt, si ejus singula verba exacte pendantur, et verus illius sensus percipiatur. Et ideo prius litteralem ejus sensum inquirimus, deinde veritates ibi contentas indicabimus.

SECTIO PRIMA.

QUID SIGNIFICAVERIT PAULUS DICENS DEUM OPERARI OMNIA SECUNDUM CONSILIUM VOLUNTATIS SUÆ.

2. Ad priorem igitur partem deveniendo,

cum Paulus, ad Ephes. 1, gratias Deo ageret pro beneficiis generi humano collatis per Christum et in Christo Domino nostro, inter ea beneficia primo loco numerat electionem et prædestinationem hominum: *Elegit (inquit) nos in ipso, et prædestinavit nos secundum propositum voluntatis suæ.* Deinde vero ponit generalem modum et executionem hujus prædestinationis, dicens: *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ.* Ac tandem hanc generalem Dei beneficentiam ad suam singularem vocationem et prædestinationem accommodat, dicens: *In quo et nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Non possumus autem nunc digredi ad explicanda omnia mysteria quæ in hoc discursu Pauli continentur, tum quia impossibile esset brevi tempore omnia complecti, tum quia etiam esset a præsentis instituto alienum; solum enim explicare intendimus libertatem quam divina voluntas habet in operando, ejusque radicem, quam Paulus etiam ait esse originem electionis, prædestinationis, et salutis omnium nostrum, juxta consilium tamen voluntatis suæ. Atque ideo solum explicabo quid sit Deum operari omnia secundum consilium voluntatis suæ, quidve D. Paulus his verbis ad litteram intellectis nos docere voluerit.

Ratio difficultatis.

3. Quamvis autem interpretes omnes nullam de hac re dubitationem proponant, non caret tamen difficultate, nec expositionum varietate. Est autem difficultatis ratio, quia consilium non est actus voluntatis, sed rationis, ut D. Thomas tradidit 1. 2, quæst. 14, artic. 1, ex Aristotele, 3 Ethic., cap. 3, et Gregorio Niss., lib. 5 Philosoph., cap. 4 et 5. Unde etiam Cicero, lib. de Invent., dixit: *Consilium est aliquid faciendi non faciendive excogitata ratio.* Quomodo ergo Paulus consilium voluntati attribuit, aut quid est Deum operari omnia secundum consilium voluntatis suæ? Præterea duplex respectus vel habitudo indicari potest, cum dicitur quispiam operari secundum consilium animi sui, scilicet respectus dantis vel accipientis consilium; sic ergo, cum Deus dicitur operari omnia secundum consilium voluntatis suæ, dubium est quis horum respectuum denotetur; nam, si indicatur respectus dantis, difficile est ad explicandum quomodo ad voluntatem pertineat dare consilium secundum quod Deus operatur; si vero notetur respectus accipientis, seu ejus cui consilium datur, sic non divina voluntas, sed divinum consilium erit prima radix et origo divinorum operum ac beneficiorum quæ nobis confert. Hoc autem neque est consentaneum Paulo, ibidem dicenti divinum propositum et electionem esse hujusmodi radicalem originem bonorum omnium; hæc autem ad voluntatem pertinent, neque etiam divinæ voluntatis libertas alia ratione videtur posse consistere.

Prima expositio.

4. Tres igitur in hac re excogitari possunt interpretationes. Prima est, ut Deus dicatur operari omnia secundum consilium voluntatis suæ, id est, a nullo alio consilium accipiendo, vel nullum alium consulendo ad hoc vel illud operandum, nisi voluntatem suam. Juxta quem sensum explicatur illis verbis summa libertas, et supremum dominium divinæ voluntatis, quæ nullam habet superiorem regulam quam respiciat, ut recte operetur; sed ipsa per seipsam est prima regula, et prima ratio operandi. Potestque hæc expositio ex communi et vulgari loquendi modo declarari;

nam ad significandum aliquem hominem in suis actionibus sequi appetitum suum, dicimus eum operari secundum consilium sui appetitus; scilicet, quia ad illum tantum respicit, ut quidquid expetierit, ei concedat. Sic ergo Deus dicitur omnia operari secundum consilium voluntatis suæ, quia semper exequitur quod voluntas appetit, neque aliunde consilium accipit. Et hanc interpretationem indicat Anselmus super locum Pauli, dicens: *Consilium quo Deus facit omnia, est voluntatis suæ, id est, non extraneum; quia non ab alio accepit consilium, nisi a sua voluntate.* Eam etiam indicat D. Augustinus, lib. 2 Hypog., cap. 6: *Numquid (ait) voluntatis meæ, vel tuæ, aut alterius, ut meritis constet? Absit! sed suæ, quia nimirum suam tantum consulit voluntatem.* Itaque verba Pauli, secundum hanc expositionem, intransitive (ut sic dicam) erunt interpretanda, nimirum: *Secundum consilium voluntatis suæ, id est, secundum consilium quod est voluntas sua.* Favet etiam Anselmus in Prosolog., cap. 11, quatenus ad Deum loquens, ait: *Id solum justum est, quod vis.* Favet etiam Justinus, in quæst. 3, a Christianis gentibus proposita, ubi nihil distinguendum censet inter consilium et voluntatem divinam; et videtur loqui etiam secundum rationem nostram. Neque id mirum videri debet, nam, teste Damasceno, lib. 2 de Fide, cap. 22, consilium proprie dictum non est in Deo, nam consilium ex ignorantia nascitur. Deus igitur (inquit) omnia simpliciter sciens, non consultat. Necesse est ergo ut Paulus voce *consilii* non proprie, sed secundum metaphoram utatur. Ac propterea recte secundum eam metaphoram significata intelligitur voluntas Dei, quam divina operatio subsequitur; sicut in prudente homine, ut alibi dixit Cicero, consilia primum præcedunt, deinde acta, postea eventus.

Rejicitur.

5. Sed nihilominus expositio hæc probanda non est: imprimis enim nimis metaphorice consilii nomen interpretatur; ut enim recte notavit D. Thomas primæ secundæ, quæstione 14, articulo primo, ad secundum, quamvis consilium, quatenus in nobis supponit vel indicat motum quemdam inquisitionis, Deo attribui non possit, quia supponit ignorantiam, et includit mutationem et discursum, tamen

id, quod præcipuum est in consilio, id est, iudicium certum de agendis, in Deo perfectissime reperitur, sine ulla inquisitione, vel consultatione prævia, sed simpliciter intuendo omnia, et judicando de omnibus, quatenus operabilia sunt. Cum ergo Paulus utatur nomine consilii, aliquid pertinens ad divinum intellectum, non ad voluntatem significare vult; retinenda enim est vocis proprietates, quantum circumstantiæ et materia loci patiuntur. Deinde est hoc magis consentaneum contextui, et intentioni Pauli; cum enim dixisset nos sorte vocatos esse secundum propositum ejus, ne quis putaret in hoc negotio esse casum et contingentiam, quæ in sortibus inveniri solet, aut divinum propositum esse a ratione alienum, subdit Deum omnia operari secundum consilium, id est, non casu aut temere, sed summa quadam ratione et prudentia; ergo consilium, non voluntatem, sed aliquid ad rationem pertinens significat. Unde Hieronymus, exponens eundem locum: *Universa (inquit) quæ Deus facit, consilio facit, et voluntate, quia et ratione plena sunt, et potestate facientis.* Et apertius D. Thomas, in eodem locum, quasi excludens illam expositionem, ait: *Non dicit: Secundum voluntatem, ne credas quod sit irrationabilis, sed: Secundum consilium voluntatis, id est, secundum voluntatem, quæ est ex ratione, non secundum quod ratio importat discursum, sed secundum quod designat certum et deliberatum iudicium.* Tandem cavenda est illa expositio, nam aliquibus errandi occasio fuisse videtur. Dixerunt enim aliqui divinæ voluntati licitum esse, velle et facere quidquid humana voluntas velle potest, quantumvis respectu voluntatis humanæ turpe esse videatur; quia hoc ipso quod divina voluntas id velit, ipsi turpe non erit, eo quod sola sit sibi regula omnis rectitudinis et honestatis. Ex quo principio male intellecto nonnulli Theologi in quemdam errorem gravissimum inciderunt, dicentes Deum posse mentiri, quia divina voluntas pro sua libertate summa potest velle mendacium absque alio consilio, sed solum quia vult, et quia ad rectitudinem satis est ut ipsa id velit. Hinc etiam hujus temporis hæretici in divinam voluntatem referunt omnia hominum peccata, dicentes velle Deum ut nos peccemus; imo sua voluntate nostram compellere, ut hujusmodi actiones, etiam turpissimas velimus, quia Deus in volendo nullo alio consilio regitur, nisi usu libero suæ voluntatis, qui semper illi honestus est, quidquid in

objectis diversum esse appareat. Sed hæc et similia hæretica sunt et divina voluntate plane indigna, quæ ita libera est, ut tamen rectissima sit et prudentissima; ideoque velle non potest ea quæ per se considerata intrinsecam includunt turpitudinem, et rectæ rationi repugnant, ad quamcumque voluntatem vel intellectum comparentur. Unde tantum abest ut hujusmodi errores ex hac sententia Pauli colligantur, ut potius ex illa possent sufficienter confundi, quia, cum Deus omnia operetur secundum consilium suæ voluntatis, quod consilium est infinita ejus sapientia, fieri non potest ut quidquam velit, nisi quod honestissimum est, et summæ prudentiæ consentaneum. Quam doctrinam etiam in D. Thoma reperio, 1 part., quæst. 21, artic. 1, ubi, cum docuisset ita Deum operari omnia suo arbitrio, ut tamen in omnibus operibus suis rationem justitiæ servet, objicit sibi hæc verba Pauli: *In quibus (inquit) Apostolus significare videtur Deum operari omnia pro libito voluntatis suæ; non ergo in operando legibus justitiæ astringitur.* Respondet autem Doctor sanctus his verbis: *Cum bonum intellectum sit objectum voluntatis, impossibile est Deum velle, nisi quod ratio suæ sapientiæ habet, quæ quidem est sicut lex justitiæ, secundum quam ejus voluntas justa et recta est. Unde quod secundum suam voluntatem facit, juste facit, sicut et nos quod juxta legem facimus; sed nos quidem secundum legem alicujus superioris, Deus autem sibi est lex.* Dicitur ergo divina voluntas sibi regula suarum actionum, non quia sapientia et prudentia non regatur, sed quia ipsa essentialiter est sua sapientia, et prudentia infinita. Dum autem nos de divinis humano modo loquimur, et illam secundum rationem distinguimus, dicimus divinam voluntatem sequi intellectum in operationibus suis.

Secunda expositio.

6. Ex his vero quæ contra primam hanc interpretationem diximus, potest quis in aliam extreme oppositam declinare, dicens, Deum operari omnia secundum consilium voluntatis suæ; quia, sicut omnia opera Dei voluntatem ejus supponunt, ita voluntas Dei consilium ejus supponit, id est, sententiam et iudicium definitum ac determinatum intellectus, cui voluntas necessario conformatur, vel (ut ita dicam) ei naturaliter obedit. Quam expositio-

nem non invenio expresse in sanctis Patribus, neque in expositoribus Epistolarum Pauli. Videri autem potest consentanea proprietati dicatorum verborum. Ille enim verissime dicitur operari secundum consilium alicujus, qui, tam in operando, quam in volendo, sese accommodat et conformat consilio ejus. Sic ergo Deus dicitur operari secundum consilium voluntatis, quia ita operatur ex voluntate, ut tamen ipsa voluntas semper intellectui et iudicio ejus obsequatur. Atque huic expositioni favent D. Hieronymus, D. Thomas, et alii dicentes Paulum usum fuisse illo modo loquendi, ut significaret voluntatem Dei semper esse ex certa ratione profectam, et præsertim cum D. Thomas ait, sicut nos operamur secundum legem superioris, ita Deum operari secundum suam sapientiam, quæ ipsi est veluti lex. Intercedit namque in hoc consideranda differentia, quia voluntas nostra ita conformatur legi, ut possit ab ea discordare, quia non est per se essentialiter recta; at vero divina voluntas, quia essentialiter recta est, non potest a ratione suæ sapientiæ deflectere, et ideo ab illa determinari videtur in omnibus quæ vult. Recte ergo dicitur Deus operari omnia secundum consilium voluntatis suæ, quia omnia operatur secundum dictamen suæ rationis, quo ejus voluntas determinatur, ut hoc potius velit operari quam aliud. Atque juxta hunc sensum videntur locuti aliqui antiqui Patres, quando dixerunt Deum semper operari quod melius est, ut Clemens Alexand., 6 Stromat.; Augustinus, lib. 3 de Liber. arbitr., cap. 4, dicens: *Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, hoc scias fecisse Deum, tanquam bonorum omnium conditorem.* Hujus enim sententiæ nulla alia ratio reddi potest, nisi quia divinam sapientiam latere non potest quid melius ac optimum sit, in omnibus quæ fieri possunt. Voluntas autem ejus, quæ summe bona est, discordare non potest ab eo quod intellectus ut optimum proponit; nam, si posset, non eeset necessarium operari semper in omnibus quod melius est. Quam rationem indicavit idem Augustinus, lib. 4 cont. Advers. leg. et Prophet., cap. 14, dicens: *Usque adeo desipiendum est, ut videat homo melius aliquid fieri debuisse, et hoc Deum vidisse non putet, aut putet vidisse, et credat facere noluisse?* Denique juxta hanc interpretationem videntur sensisse illi Scholastici, qui dixerunt divinam voluntatem determinari ab intellectu; quia, cum per se sit indifferens ad volenda omnia quæ extra Deum sunt, nihil eorum velle

posset, nisi ab aliquo determinaretur; non potest autem determinari Deus ab aliquo extra ipsum existente; esset enim magna imperfectio; ergo determinatur a consilio suo et intellectu, quod docuisse videtur D. Thomas, libr. 1 cont. Gent., cap. 82.

Refellitur.

7. Hæc vero expositio, licet sensum aliquem verum habere possit, videlicet quoad aliquam determinationem quoad specificationem, ut infra declarabimus, intellecta tamen, ut nonnulli moderni significant, de omnimoda determinatione voluntatis divinæ quoad volendum vel nolendum quodcumque opus et secundum speciem, et secundum exercitium actus, falsa est, et a mente Pauli aliena, ejusque intentioni contraria. Primum ita declaro, quia sententia illa sic exposita repugnat divinæ libertati, ut inter Scholasticos melius docuit Henricus, Quodlib. 8, q. 1, et in Summ., art. 36, q. 4. Et declaratur breviter, quia in intellectu, vel scientia Dei, prout nostro modo intelligendi antecedit voluntatem, nulla est indifferencia, vel libertas ex se, sed naturali necessitate omnia scit eo modo quo sunt, et ita etiam de omnibus judicat, unde semper et ex necessitate idem judicat; ergo, si voluntas ejus naturaliter determinaretur ab ejus iudicio seu consilio, nulla esset in Deo libertas seu indifferencia, quia neque est in iudicio, neque in voluntate obsequente et pedisequa iudicii (ut sic dicam); ergo nullibi. Scio vulgarem esse responsum, indifferenciam esse in voluntate secundum se spectata, non vero ut jam supponente intellectus iudicium, et ut mota ab illo, quem vocant aliqui sensum compositum et divisum. Sed fuga hæc, mea sententia, nulla est, tum quia voluntas secundum se spectata nihil velle potest, donec sit mota a iudicio rationis, quia nihil potest esse volitum, nisi sit præcognitum; ergo ad usum libertatis parum refert quod ipsa secundum se sit indifferens, si ut mota ab intellectu jam non est indifferens, sed determinata, cum determinatio intellectus naturalis etiam sit, ut ostendimus; tum etiam quia illa indeterminatio, quæ dicitur esse in voluntate divina secundum se spectata, erit magis per modum indifferentiæ passivæ, quam activæ, quæ juxta sanam doctrinam ad libertatem non sufficit. Exemplo breviter declaratur: nam oculus (verbi gratia), per se ac nude sumptus, indif-

ferens dici potest ad videndum et non videndum, quia utrumque exercere potest; id tamen satis non est ut libere videat, quia, posita determinatione objecti, omnino naturaliter ad videndum determinatur. Sic ergo erit plane in voluntate, si per intellectum omnino determinatur ad unum: nam quod modus determinationis diversus sit, parum refert, nam quilibet sufficit ad indifferenciam tollendam. Possetque similis exemplum esse in appetitu, qui ex apprehensione objecti determinatur, sine qua appetere non posset, et ita etiam potest dici ex se indifferens, non tamen supposita tali apprehensione; et adhuc erit similis exemplum in voluntate nostra, quæ, secundum se et nude spectata, dici potest indifferens ad amandum et non amandum Deum; tamen, supposita tali scientia de Deo, scilicet visione ejus clara, jam non est indifferens, quia per eam scientiam ita determinatur, ut non possit non velle; et ideo in illo amore non est libertas. Sic ergo se habebit divina voluntas quoad determinationem (verbi gratia) volendi creare mundum; nam ex se et absque iudicio rationis non potest ad eum actum determinari; si ergo, stante scientia et iudicio quo Deus statuit optimum esse et consentaneum suæ bonitati creare mundum, ab hoc iudicio determinatur omnino voluntas ut velit, nulla relinquitur indifferencia vel libertas in illo actu; quia iudicium illud naturale est et necessarium, et voluntas pari necessitate, et naturali habitudine conformis est illi iudicio; ergo nulla est ibi indifferencia, sed quasi fatalis series ac necessitas. Propter quod merito dixit D. Thomas, 1 part., quæst. 14, art. 8, scientiam Dei secundum se esse indifferenciam in ordine ad operationem extra se, determinari autem per voluntatem; et quæst. 19, artic. 3, ad quartum et quintum, ait voluntatem divinam sese determinare ad objecta creata, nam illa per sese non sufficiunt illam determinare ob imperfectionem suam, quod verum est de illis objectis, ut cognitis per scientiam Dei. Igitur non dicitur Deus omnia operari secundum consilium voluntatis suæ, quia consilium ipsum sit tota ratio divinæ determinationis in omnibus operibus ejus.

8. *Impugnatur ex contextu.*—Neque juxta mentem Pauli interpretatio habere potest locum; ipse enim illa verba interposuit, ut tacite rationem indicaret, ob quam Deus homines veluti sorte quadam vocat, prædestinat, et ordinat in vitam æternam, secundum pro-

positum voluntatis suæ. Cujus ratio ex parte ipsius scientiæ divinæ, aut consilii, reddi potest nulla. Quia, ut alibi (1 p., quæst. 25, art. 5, ad 3) dixit divus Thomas, si præcise spectemus divinam scientiam ut antecedentem ad voluntatem ejus, nulla est ratio ob quam dicet potius hos homines esse creandos quam illos, aut hos esse eligendos potius quam alios. Sicut etiam in naturalibus, ex parte solius intellectus divini nulla potest reddi ratio cur hæc pars materiæ creata sit sub forma ignis, et illa sub forma terræ, magis quam e converso, cum ipsa materia ex se uniformis sit. Propterea ergo Paulus semper adjungit voluntatem Dei, dicens: *Secundum consilium voluntatis ejus;* quia non potest ratio talium operum Dei aliunde sumi, quam a voluntate ejus; ergo in talibus operibus non ita operatur Dei voluntas secundum consilium ejus, ut omnino a consilio determinetur, sed potius (si ita loqui licet) ut ipsa determinet consilium. Nam interdum ea quæ per consilium repræsentantur seu judicantur, sunt ita æqualia ut consilium nihil aliud de eis possit judicare, nisi utrumque esset amabile vel eligibile. Quod ergo voluntas unum eligat, altero prætermissa, non potest tribui determinationi consilii, sed soli efficacitati, dominioque ipsius voluntatis. Quin potius sæpissime accidit, et in divina voluntate fere semper, ut, licet consilium proponat aliquid ut excellentius, et ex se melius, nihilominus pro sua libertate non illud eligat, sed aliud quod minus bonum vel perfectum est. Sic enim dicunt Theologi, quamvis optimum medium ad redimendos homines fuerit Incarnationis mysterium, et hoc ipsum necessario dictaverit æternum Dei consilium, nihilominus potuisse Deum non eligere medium illud, sed alio modo homines salvare, vel etiam non salvare, sed continuo supplicio afficere. Et in rebus naturalibus, certum est cognovisse Deum alias perfectiones et species Angelorum vel cœlorum, quibus pulchrior esset mundus, et tamen voluntatem divinam pro libertate sua eas creare noluisse, sed alias minus perfectas. Estque hoc fere necessarium in operibus Dei, quia cum tanta sit potestas ejus, ut quacumque re data possit facere meliorem, vix unquam potest eligere quod melius est, cum, quidquid eligat, semper aliud ab eo melius cognoscatur, quod velle et facere potest; alioqui nihil velle aut facere potuisset, nisi quod fecit, quod est in Wicleffo damnatum. Quando ergo dicunt Sancti Deum semper